

Roman Chorób
Uniwersytet Rzeszowski

Rozwój powiązań integracyjnych rolnictwa z przemysłem spożywczym determinantą innowacyjności i wzrostu konkurencyjności gospodarki żywnościowej

Streszczenie

Zasadniczym celem opracowania jest próba oceny wpływu potencjalnych innowacji na ekspansję powiązań integracyjnych oraz na wzrost konkurencyjności gospodarki żywnościowej. Dokonano prezentacji motywów rozwoju powiązań integracyjnych zachodzących w agrobiznesie. Przybliżono również istotę i znaczenie innowacji w tworzeniu systemowych rozwiązań adekwatnych do współczesnej gospodarki. Przedstawiono zarys koncepcji oraz korzyści płynące z efektywnie funkcjonujących innowacyjnych powiązań integracyjnych. W końcowej części dokonano próby określenia wpływu innowacji na ekspansję struktur klastrowych na podstawie wyników przeprowadzonych badań empirycznych. Wynika z nich, że zarówno pomysł, jak i pozyskanie oraz wdrożenie innowacyjnych rozwiązań stanowią, obok czynników ekonomicznych, zasadniczy element kreowania i rozwoju inicjatyw klastrowych.

Słowa kluczowe: innowacje, powiązania integracyjne, klastr, konkurencyjność, gospodarka żywnościowa.

Kody JEL: F15, O31, Q55, R11

Wstęp

Powiązania integracyjne w agrobiznesie determinują kształtowanie się rynkowych warunków działania gospodarstw rolnych, przedsiębiorstw i innych podmiotów gospodarczych. Z jednej strony, sprzyjają powstawaniu wielu korzyści, z drugiej - pewnych ograniczeń w procesie podejmowania decyzji. Adaptacja do gospodarki rynkowej i związki integracyjne zachodzące między ww. podmiotami mogą przybierać wiele form, przebiegać w różnym tempie i w wieloraki sposób. Praktyka gospodarcza potwierdza istotne znaczenie związków przedsiębiorstw z innymi podmiotami w generowaniu innowacji oraz kreowaniu innowacyjnych powiązań integracyjnych. Procesy te wpływają nie tylko na ich dynamiczny rozwój i wzrost atrakcyjności, ale również przekładają się na podniesienie konkurencyjności całej gospodarki żywnościowej.

Głównym celem opracowania jest próba oceny wpływu potencjalnych innowacji na ekspansję powiązań integracyjnych oraz na wzrost konkurencyjności gospodarki żywnościowej. Dokonano zwartej prezentacji motywów rozwoju powiązań integracyjnych zachodzących w agrobiznesie. Przybliżono również istotę i znaczenie innowacji w tworzeniu

systemowych rozwiązań adekwatnych do współczesnej gospodarki. Przedstawiono zarys koncepcji oraz korzyści płynące z efektywnie funkcjonujących innowacyjnych powiązań integracyjnych, jakimi są struktury klastrowe. W końcowej części dokonano próby określenia wpływu potencjalnych innowacji na ekspansję struktur klastrowych na podstawie wyników przeprowadzonych badań empirycznych¹.

Przesłanki rozwoju powiązań integracyjnych w gospodarce

Głównym impulsem ekonomicznym dla podmiotów wchodzących w układy integracyjne jest oczekiwanie istotnych, dodatkowych korzyści poza tymi, które uzyskuje się z uczestnictwa w grze rynkowej występując jako podmiot niezintegrowany. Źródłem dodatkowych korzyści może być wzrost skali produkcji, umacnianie pozycji na rynku i wspólny marketing, podział ryzyka, umowne gwarancje dotyczące terminowości i jakości zaopatrzenia w surowce, racjonalne planowanie. Na poziom korzyści zintegrowanych firm wpływają zarówno czynniki oddziałujące od strony podaży, jak też od strony popytu (Piwowar 1996, s. 53-55).

Wielkość produkcji, jej jakość, rodzaj surowców i produktów są wyznaczone przez technologie produkcji, postęp techniczny i biologiczny, niestabilność czynników przyrodniczych oraz zmienność uwarunkowań ekonomicznych. Firmy przetwórcze i zintegrowani z nimi producenci rolni kształtują podaż produktów na rynku. Rynek dostarcza informacji o spodziewanych cenach i popycie na żywność, które to informacje są podstawą dla układu zintegrowanego do określania wielkości i struktury produkcji: surowców rolnych przez rolników i artykułów żywnościowych przez zakłady przemysłu spożywczego.

Warto w tym miejscu wskazać na wyodrębnienie się gospodarki żywnościowej w strukturze gospodarki narodowej ze względu na postępującą integrację procesu wytwarzania żywności. Ekonomiczny mechanizm wyodrębniania się agrobiznesu był wynikiem społecznego podziału pracy (Babiak 1978, s. 18; Woś 1996, s. 17-22). Proces ten zachodzi zarówno w płaszczyźnie poziomej, jak i pionowej. W pierwszym przypadku wiąże się to z łączeniem uczestników określonej fazy wytwarzania żywności. Z kolei integracja pionowa oznacza łączenie poszczególnych faz tego procesu, np. przez kontraktacje czy umowy wieloletnie. Integracja oznacza głównie stabilizację warunków gospodarowania, tak dla rolników, jak i producentów z pozostałych działów (Kujaczyński 2006, s. 120; Małysz 1996, s. 4-14; Saccomandi 1998, s. 198-199).

Podmioty przemysłu spożywczego i producenci rolni uczestnicząc w powiązaniach integracyjnych mają większe możliwości niwelowania niekorzystnych dla nich wahań parametrów gry rynkowej. Istotnego znaczenia w tym względzie nabierają adnotacje o cenach gwarantowanych i ich granicach, zobowiązania stron do terminowej realizacji kupna-sprze-

¹ W opracowaniu posłużono się wynikami badań ankietowych przeprowadzonych na obszarze województwa podkarpackiego w latach 2013-2014 wśród 500 producentów rolnych prowadzących produkcję towarową oraz 200 wiodących przedsiębiorstw przemysłu spożywczego zajmujących się przetwórstwem: mięsa, mleka, zbóż oraz owoców i warzyw (w ramach realizacji własnego projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki: DEC-2011/01/D/HS4/03911).

daży w umówionych wcześniej rozmiarach i czasie realizacji, wymogi technologiczne i jakościowe, jak również lojalność podmiotów układu zintegrowanego.

Ważnym działaniem dla obu stron jest poszukiwanie nisz rynkowych przez dogłębną analizę istniejącego rynku i zdobywanie potencjalnych nowych rynków, zastępowanie przestarzałych technologii wytwórczych nowoczesnymi, ciągłe dostosowywanie poziomu produkcji i kosztów do wymogów rynku. Natomiast sprawność działania układu wymusza mechanizm rynkowy. Niedostosowanie się do jego wymogów grozi utratą przynajmniej części korzyści, będących podstawą do podziału zysku układu zintegrowanego (Piwovar 1996, s. 57).

Istota i znaczenie innowacji w działalności i rozkwicie podmiotów

W obliczu narastającej konkurencji ze strony państw rozwijających się utrzymanie konkurencyjności europejskich przedsiębiorstw i regionów może się opierać wyłącznie na ciągłym wprowadzaniu doskonalszych produktów, procesów wytwórczych czy sposobów organizacji. Innowacyjność jako kluczowy czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego akcentują podstawowe dokumenty strategiczne Unii Europejskiej, tj. Strategia „Europa 2020” (Europa 2020... 2010), a szczególnie jej obszar priorytetowy „rozwój inteligentny” czy inicjatywa „Unia Innowacji” (*Projekt przewodni...* 2010). Także dla Polski przyszłością jest gospodarka oparta na wiedzy, poszukująca przewag konkurencyjnych w wyższej innowacyjności. Perspektywy dalszego rozwoju całej polskiej gospodarki, jak i poszczególnych regionów, zależą od zdolności do podniesienia poziomu innowacyjności (*Regionalne Systemy Innowacji w Polsce...* 2013, s. 29).

Celowe i ukierunkowane działania prowadzące do rozwoju mogą mieć istotny wpływ na przyszłość każdego przedsiębiorstwa. Z jednej strony, w każdym przedsiębiorstwie przemysłowym mają miejsce ustabilizowane procesy, które poddawane są optymalizacji. Z drugiej strony, środowiska systemów dynamicznie generują zmiany, na które przedsiębiorstwo musi reagować. Problem leży w tym, że firmy nie są przygotowane na takie zmiany. Niezdolne do wykorzystania tych zmian jako potencjału do rozwoju, nie potrafią przewidzieć rezultatów, często nie jest możliwa efektywna koordynacja realizowanych projektów zmian. Im więcej zachodzących zmian, tym ważniejsze staje się zarządzanie nimi, czyli przewidywanie ich rezultatów. Znaczne zmiany zawierające innowacje wymagają modyfikacji projektu koordynacji odpowiedniego do ich zakresu. Istotne w tym zakresie staje się rozróżnienie między działaniami zarządzającymi a rozwojowymi, co umożliwi poprawę wydajności tych działań, celowe wpływanie na przepływ zmian oraz rozpoznanie potrzeby innowacji jako możliwości rozwoju (Mičieta, Tureková 2006, s. 18).

Potencjał innowacyjny firmy zależy w dużej mierze od wyposażenia w zasoby niematerialne oraz funkcjonowania systemu i koncepcji zarządzania. Skłonność do innowacji wynika z kreatywności i otwartości na zmiany osób pracujących w firmie, zaś motywacja do działań innowacyjnych – z wiązki celów, na które składają się indywidualne cele członków zespołu tworzącego firmę, a także z oddziaływania bodźców zewnętrznych, np. oferowanych przez sektor otoczenia biznesu narzędzi wsparcia aktywności innowacyjnej (Fura 2012; Klimek,

Żelazko 2015). Warto podkreślić, że innowacje są kluczem do zwiększenia zysków i udziału w rynku, istotnym narzędziem rozkwitu firmy i wzrostu konkurencyjności. Stanowią one źródło sukcesów rynkowych, sposób na „odświeżenie” oferty przedsiębiorstwa, receptę na wyróżnienie oferty i zapewnienie czasowej przewagi na rynku. Innowacje, jak stwierdza J. Klimek (2015, s. 84-85), mogą stanowić dla firmy swego rodzaju panaceum na pojawiające się trudności w związku ze zmianami zachodzącymi w otoczeniu.

Zarys koncepcji innowacyjnych powiązań integracyjnych

Koncepcja klastrów zaproponowana przez M.E. Portera (2001, s. 246) stanowi nową płaszczyznę myślenia o gospodarce narodowej i lokalnej. Uwidacznia ona rolę firm, władz oraz innych instytucji działających na rzecz wzmocnienia konkurencyjności. Istnienie klastrów dowodzi, że na przewagę konkurencyjną wpływają czynniki znajdujące się poza daną firmą i często poza danym sektorem. M.E. Porter podkreśla znaczenie lokalizacji jednostek gospodarujących firmy, która może istotnie wpłynąć na konkurencyjność klastra i regionu. Kładzie nacisk na cztery elementy typowe dla klastrów, tj.: geograficzną koncentrację niezbędną do współpracy między uczestnikami, specjalizację biznesową w określonej dziedzinie, współdziałanie przedsiębiorstw i lokalnych instytucji oraz jednoczesną kooperację i konkurencję między uczestnikami klastra (Jankowiak 2014, s. 30-31; Porter 1998, s. 77-90).

Jedną z cech charakterystycznych klastrów jest jednoczesne występowanie konkurencji i kooperacji między tworzącymi je podmiotami (Akoorie 2011, s. 452). Symbioza konkurencji i kooperacji prowadzi do wyłonienia się nowego sposobu regulacji zachowań podmiotów gospodarczych, czyli kooperacji. Pojęcie to jest wielowymiarowe i wieloaspektowe, gdyż kooperacja może przybierać rozmaite formy i występować na różnych poziomach w hierarchii systemów gospodarczych. Jednoczesna rywalizacja pozwala minimalizować niebezpieczeństwa związane ze współpracą, gdyż zbyt kooperacyjne postawy mogłyby ograniczać inwencję twórczą i kreowanie innowacji. Ponadto, występowanie konkurencji wyklucza groźbę zbytnej koncentracji branży i spadku poziomu innowacyjności na skutek wyeliminowania presji konkurencyjnej (Chorób 2015, s. 7-15; Jankowska 2012, s. 54, 65).

Zasadniczym elementem w nowoczesnych modelach procesów innowacyjnych jest współpraca w ramach sieci (*networking*), mająca szczególne znaczenie na etapie prac B+R, na którym współpraca wiąże się z różnego rodzaju korzyściami (Kowalski 2013, s. 109; Larsen 2009, s. 349):

- rozprzestrzenianiem się wiedzy między poszczególnymi partnerami uczestniczącymi w procesie innowacyjnym;
- zmniejszaniem kosztów prac B+R dzięki połączeniu zasobów i działań wszystkich partnerów oraz uniknięciu duplikowania tych samych badań;
- szybszą komercjalizacją wyników prac B+R, dzięki skróceniu okresu trwania tych prac;
- zwiększeniu widoczności i rozpoznawalności wyników prac B+R, dzięki włączeniu w nie wielu partnerów;
- większymi możliwościami wzajemnego transferu pomysłów, wiedzy i technik.

Kluczowym efektem ekspansji struktur klastrowych dla zwiększania innowacyjności gospodarki jest ich oddziaływanie na kreowanie i transfer wiedzy. We współczesnej gospodarce światowej, jak się okazuje, działalność innowacyjna wykazuje silne tendencje do geograficznej koncentracji, wobec czego klastry odgrywają szczególną rolę we wzroście innowacyjności gospodarki i są traktowane jako zasadnicze ogniwo regionalnych systemów innowacji. Według T. Bal-Woźniak (2012, s. 112-113), stopień nasycenia klastrami może być ceną miarą rozwoju gospodarki innowacyjnej. Podkreśla ona, że klastrer funkcjonuje na wzór organizacji inteligentnych, w których zarządzanie przestaje być działaniem zewnętrznym. Rezultatem zespołu determinant innowacyjności klastra jest powstanie środowiska sprzyjającego innowacyjnym zachowaniom ogółu jednostek.

Wpływ innowacji na ekspansję struktur klastrowych w świetle badań

W teorii rozwoju opartego na procesach innowacyjnych o ekspansji decyduje zdolność regionów do ciągłego generowania i adaptacji nowych technologii, rozwiązań organizacyjnych i aktualnej wiedzy. Warunkiem niezbędnym dla rozwoju innowacyjnego jest istnienie struktury opartej na małych i średnich przedsiębiorstwach, które są bardziej podatne na wpływ czynników zewnętrznych. W regionach powinny istnieć lokalne sieci innowacyjne (przedsiębiorstwa, władze lokalne i regionalne, instytucje otoczenia biznesu, ośrodki nauki) wspierające powstawanie i wdrażanie innowacji. Szczególnie w ostatnich latach, te starania zostały określone terminem modelu *Triple Helix* (potrójnej helisy), którego celem jest utworzenie nowych sieci trójstronnych relacji między rządem, uniwersytetami i przemysłem, za pomocą dynamicznych procesów wymiany wiedzy (Etzkowitz 2008, s. 8-26; Poszowiecki 2010, s. 73). Dobrym przykładem realizacji powyższych założeń są innowacyjne powiązania integracyjne w postaci struktur klastrowych. Przytoczone powiązania między podmiotami i sektorami stymulują przepływ informacji, transfer wiedzy oraz są istotnym komponentem jego konkurencyjności (Wojnicka-Sycz 2016, s. 89-90).

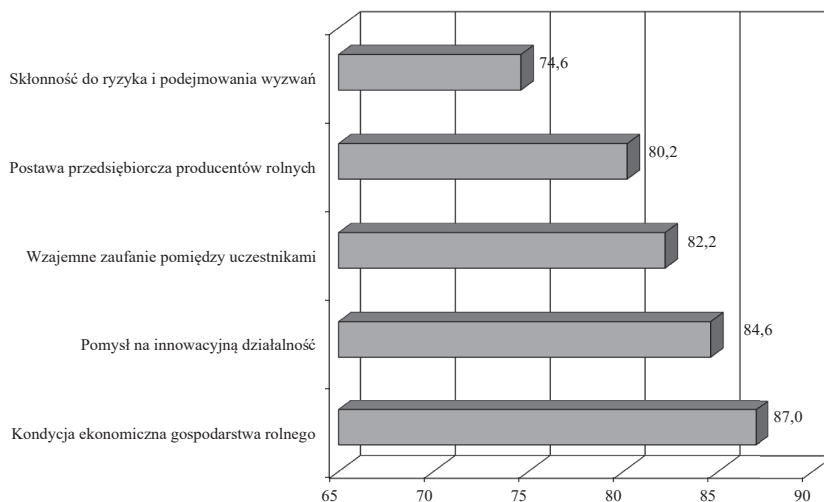
Potwierdzeniem powyższych rozważań są wyniki badań własnych wskazujące na znaczącą rolę w tworzeniu i rozwoju klastrów takich czynników, jak kondycja ekonomiczna podmiotu oraz pomysł, pozyskanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań. Na wykresie 1 przedstawiono pięć głównych czynników, które zdaniem ankietowanych producentów rolnych, wpływają na kreowanie i rozwój inicjatyw klastrowych.

Z przedstawionych danych wynika, że głównymi determinantami kreowania inicjatyw klastrowych, tuż po czynnikach natury ekonomicznej, są: pomysł na innowacyjną działalność (84,6% wskazań), wzajemne zaufanie między uczestnikami inicjatywy (82,2%), postawa przedsiębiorcza rolników (80,2%) oraz skłonność do ryzyka i podejmowania wyzwań, na które wskazało 74,6% ankietowanych. Warto zaznaczyć, że wymienione czynniki, jak też liczne interakcje zachodzące między nimi, stanowią pozytywną przesłankę rozwoju różnorodnych form innowacji, które można sprawdzać oraz implementować niższym kosztem.

Na wykresie 2 zaprezentowano pięć głównych czynników, które zdaniem ankietowanych przedstawicieli firm przetwórczych, oddziałują na tworzenie i ekspansję inicjatyw klastrowych.

Wykres 1

Główne czynniki wpływające na tworzenie i rozwój inicjatyw klastrowych według producentów rolnych (wg skali ważności)*

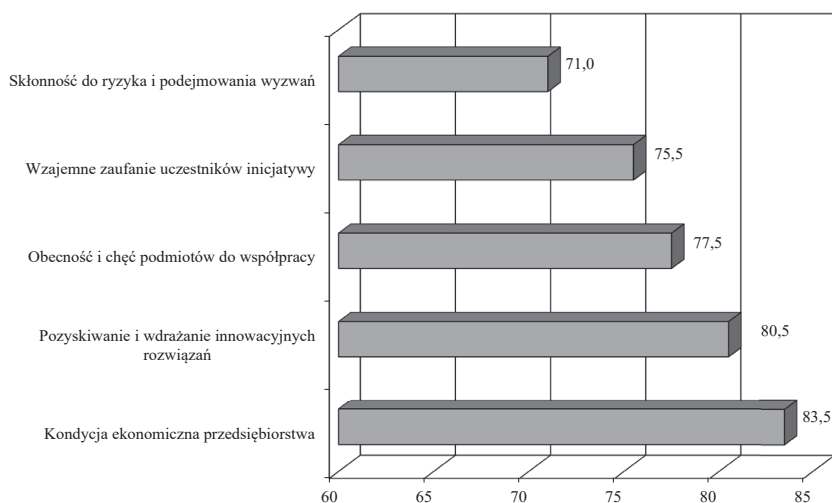

*Dane nie sumują się do 100%, ponieważ ankietowani mogli wybrać kilka odpowiedzi (zasada zapisu dotyczy wykresów 1 i 2).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Wykres 2

Główne determinanty kreowania i rozwoju inicjatyw klastrowych według przedstawicieli firm przetwórczych (wg skali ważności)

Źródło: jak w wykresie 1.

Z zaprezentowanych danych wynika, że głównymi czynnikami wpływającymi na kreowanie i rozwój inicjatyw klastrowych, tuż po kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa, są: nabywanie i wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań (80,5% wskazań), obecność i wola współpracy między podmiotami (77,5%), wzajemne zaufanie uczestników inicjatywy (75,5%) oraz skłonność do ryzyka i podejmowania wyzwań, na które wskazało 71,0% ankietowanych. Ważnym elementem jest fakt, że przedsiębiorstwa pozyskują partnerów i dostawców w ramach struktury klastrowej, co stanowi kolejny czynnik wspierający efektywność i wyższą produktywność procesów oraz samej kooperacji wewnątrz struktury.

Podsumowanie

Uzyskane wyniki badań dowodzą, że zarówno pomysł, jak i pozyskanie oraz wdrożenie innowacyjnych rozwiązań stanowią, obok czynników ekonomicznych, zasadniczy element kreowania i rozwoju inicjatyw klastrowych. Natomiast samo uczestnictwo podmiotu w układzie zintegrowanym ma wiele walorów we wprowadzaniu innowacji. Przedsiębiorstwa-uczestnicy klastra są często zdolne do szybszego i efektywnego zauważenia nowych potrzeb nabywców dzięki koncentracji firm posiadających istotne kontakty i profesjonalną wiedzę. Ponadto, wykazują się one większymi możliwościami pozyskania nowych składników, usług czy innych elementów kluczowych do wdrożenia innowacji.

Z drugiej strony, efektywnie funkcjonujące innowacyjne powiązania integracyjne, stanowią dobrą przesłankę szeroko pojętego rozwoju lokalnego, regionalnego i międzynarodowego (Chorób 2010, s. 31-37). Popularyzacja modelu sieciowego, za jaki uznaje się struktury klastrowe, sprzyja nie tylko szybszemu przepływowi informacji i dyfuzji wiedzy, ale też adaptacji nowych metod organizacji i zarządzania, promocji i dystrybucji. Działania powyższe, przekształcając się w ukierunkowany i nacechowany rozwojem proces, prowadzą nie tylko do podniesienia innowacyjności przedsiębiorstw i regionów, ale również do wzrostu konkurencyjności całej gospodarki.

Bibliografia

- Akooorie M.E.M. (2011), *A challenge to Marshallian orthodoxy on industrial clustering*, "Journal of Management History", Vol. 17, Iss. 4.
- Babiak J. (1978), *Gospodarka żywnościowa*, KIW, Warszawa.
- Bal-Woźniak T. (2012), *Innowacyjność w ujęciu podmiotowym: uwarunkowania instytucjonalne*, PWE, Warszawa.
- Chorób R. (2010), *Innowacyjność klastrów rolno-przemysłowych a rozwój gospodarczy*, (w:) Hales C.F. (red.), *Nauka dla Gospodarki, Internetowa Promocja Nauki*, „Zeszyty Naukowe, Seria Ekonomia i Zarządzanie”, nr 1, Rzeszów.
- Chorób R. (2015), *Unikatowy wymiar kooperacji jako determinanta konkurencyjności klastrów oraz ekspansji regionu*, „Przedsiębiorstwo i region”, Zeszyt nr 7, *Współpraca, konkurencyjność, rozwój*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.

- Etzkowitz H. (2008), *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge, New York.
- Europa 2020 – *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju, sprzyjającego włączeniu społecznemu* (2010), Komunikat Komisji Europejskiej, COM(2010)2020, wersja ostateczna, Bruksela.
- Fura B. (2012), *Principles of Quality and ISO 14001 System Implementation in the Knowledge-Based Economy*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 29.
- Jankowiak A.H. (2014), *Klasy jako nośnik innowacyjności – ujęcie teoretyczne*, (w:) Drelich-Skulska B., Jankowiak A.H., Mazurek S. (red.), *Klasy jako nośnik innowacyjności przedsiębiorstw i regionów. Czy doświadczenia azjatyckie można wykorzystać w warunkach gospodarki polskiej?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Jankowska B. (2012), *Kooperacja w klastrach kreatywnych. Przyczynek do teorii regulacji w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Klimek J. (2015), *Rola innowacyjności w kształtowaniu konkurencyjności przedsiębiorstwa rodzinnego*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa”, nr 12.
- Klimek J., Żelazko B. (2015), *Innowacyjność przedsiębiorstw rodzinnych w regionie śląskim*, (w:) Klimek J., Żelazko B. (red.), *Innowacyjność przedsiębiorstw rodzinnych – uwarunkowania i przejawy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Kowalski A.M. (2013), *Znaczenie klastrów dla innowacyjności gospodarki w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa.
- Kujaczyński T. (2006), *Związki sieciowe w gospodarce żywnościowej*, (w:) Kopycińska D. (red.), *Zachowania decyzyjne podmiotów gospodarczych*, Printgroup, Szczecin.
- Larsen K. (2009), *Co-authorship Networks in Development of Solar Cell Technology: International and Regional Knowledge Interaction*, (w:) Karlsson Ch., Andersson A.E., Cheshire P.C., Stough R.R. (Eds.), *New Direction in Regional Economic Development*, “Advances in Spatial Science”, Springer, Berlin.
- Małyż J. (1996), *Procesy integracyjne w agrobiznesie*, Fundacja Spółdzielczości Wiejskiej w Warszawie, Szkoła Główna Handlowa – Katedra Agrobiznesu, DG Agropgress International – Bonn, Warszawa.
- Mičieta B., Tureková H. (2006), *Rozwój przedsiębiorstw poprzez innowacje*, „Produktywność i Innowacje”, nr 1(2).
- Piwoń J. (1996), *System integracji rolnictwa z przemysłem spożywczym w Polsce*, Politechnika Radomska, Radom.
- Porter M.E. (1998), *Clusters and the New Economics of Competition*, “Harvard Business Review”, No. 76(6).
- Porter M.E. (2001), *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa.
- Poszowiecki A. (2010), *Budowa strategii współpracy jednostek naukowych z biznesem. Analiza wybranych przypadków*, (w:) *Budowa współpracy nauki z biznesem w województwie lubelskim*, Publikacja Pokonferencyjna, IBnDiPP, OIC Poland, Warszawa.
- Projekt przewodni Strategii „Europa 2020” – „Unia innowacji”* (2010), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów, COM(2010)546, wersja ostateczna, Bruksela.
- Regionalne Systemy Innowacji w Polsce. Raport z badań* (2013), PARP, Warszawa.

- Saccomandi V. (1998), *Agricultural Market Economies. A neo-Institutional Analysis of the Exchange, Circulation and Distribution of Agricultural Products, European Perspectives on Rural Development*, Van Gorcum, Assen.
- Wojnicka-Sycz E. (2016), *Innowacyjność jako czynnik wzrostu i rozwoju gospodarczego w Polsce – próba weryfikacji empirycznej*, „*Ekonomista*”, nr 1.
- Woś A. (1996), *Agrobiznes. Makroekonomika*, Tom I, Key Text, Warszawa.

The Development of Integration Links between Agriculture and the Food Industry as a Determinant of Innovation and Increased Competitiveness of the Food Economy

Summary

The main objective of this paper is to assess the impact of potential innovations for the expansion of ties of integration and increase competitiveness of the food economy. Presentations were made on motives of the development of links of integration taking place in agribusiness. There were also approximated the essence and importance of innovation in the development of system solutions adequate to the modern economy. An outline of the concept and benefits of efficiently functioning innovative integration links were presented. In the final part, there is an attempt to determine the impact of innovation on the expansion of cluster structures based on the results of empirical research. They show that both the idea and the acquisition and implementation of innovative solutions represent the next economic factors, an essential part of creation and development of cluster initiatives.

Key words: innovation, integration links, cluster, competitiveness, food economy.

JEL codes: F15, O31, Q55, R11

Развитие интеграционных связей сельского хозяйства с пищевой промышленностью как детерминант инновационности и роста конкурентоспособности пищевой экономики

Резюме

Основная цель разработки – попытка оценить влияние потенциальных инноваций на расширение интеграционных связей и на рост конкурентоспособности пищевой экономики. Представили мотивы развития интеграционных связей в агробизнесе. Приблизили также суть и значение инноваций в создании системных решений, адекватных для современной экономики. Представили зарисовку концепции и выгоды, вытекающие из эффективно функционирующих инновационных интеграционных связей. В конечной части сделали попытку определить влияние инноваций на расширение кластерных структур на основе результатов проведенного эмпирического изучения. Из них вытекает, что как идея, так и получение и внедрение инновационных решений со-

ставляют, наряду с экономическими факторами, основной элемент создания и развития кластерных инициатив.

Ключевые слова: инновации, интеграционные связи, кластер, конкурентоспособность, пищевая экономика.

Коды JEL: F15, O31, Q55, R11

Artykuł zaakceptowany do druku w lutym 2018 roku

Afiliacja:
dr inż. Roman Chorób
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Ekonomii
Katedra Metod Ilościowych i Informatyki Gospodarczej
ul. Ćwiklińskiej 2
35-601 Rzeszów
e-mail: rchorob@ur.edu.pl